

HURÁ, MUZEUM!

Úvodník

Milí přátelé muzea, předkládáme Vám druhé letošní číslo našeho čtvrtletníku, ve kterém se Vás jako obvykle snažíme pozvat na výstavy a další akce, které muzeum pořádá. Stejně tak se Vám snažíme nabídnout něco málo ze zákulisí naší činnosti.

V prvním čtvrtletí tohoto roku se v naší organizaci událo hned několik událostí, které jistě stojí za pozornost. Především to byla výstava „Poklady sbírek“, která se uskutečnila v zámecké galerii a po dlouhých letech představila tu část sbírky galerie, která je evidována jako malba. Čapek, Špála, Kaván, Jíra nebo třeba Váchal . . . I díla takovýchto umělců bylo možné na výstavě vidět. Výstava, jejímž kurátorem byl PhDr. Miroslav Cogan z turnovského muzea, se v Jičíně naposledy konala před více než dvaceti lety. Byť jsme si na propagaci této výstavy dali poměrně dost záležet, je škoda, že si na ni nenašlo cestu více návštěvníků. Přesto si troufám tvrdit, že její návštěvnost nebyla špatná.

Již v lednu začal pravidelný přednáškový cyklus, během kterého zaznělo prozatím devět prezentací na nejrůznější témata. Potvrdilo se, že pořádat tyto přednášky má smysl a zájemci si na ně našli cestu. Rádi bychom v této aktivitě pokračovali i v dalších obdobích.

Každé muzeum je především tvůrčí dílnou, kterou vytvářejí jeho pracovníci. Co se týká personálních záležitostí, přivítali jsme na našem pracovišti dvě nové tváře. Naše nová knihovnice Bc. Gabriela Brokešová je absolventkou Fakulty humanitních studií UK v Praze a jejím cílem je co nejvíce otevřít muzejní knihovnu veřejnosti. Na starosti bude mít mimo jiné implementaci on-line katalogu knihovny, který by se v tomto roce měl objevit na našich webových stránkách. Druhou posilou je Mgr. Rudolf Havelka, který nastoupil na oddělení archeologie (krátkou pracovní zkušenost u nás získal již v loňském roce). Mgr. R. Havelka, absolvent religionistiky na Filozofické fakultě MU v Brně, je v současné době doktorandem na Laponské univerzitě v Rovaniemi. Byť si archeologické vzdělání teprve doplňuje, má s archeologickými výzkumy řadu zkušeností.

V následujícím čtvrtletí jsme pro Vás připravili opět řadu výstav a akcí – o těch nejzajímavějších si můžete přečíst uvnitř tohoto čísla.

Vážení přátelé muzea, přeji Vám inspirativní návštěvu našeho muzea.

PhDr. Michal Babík

ředitel Regionálního muzea a galerie v Jičíně

Pozvánka na výstavu: Rozmarné léto na Jičínku

Léto je spojené s odpočinkem, turistikou, ale především s koupáním a vším, co souvisí s možností se osvěžit. Atmosféra plováren třicátých let, ale i 70. a 80. let 20. století se samozřejmě v porovnání s dnešními letními aktivitami velmi změnila. Historii plováren, koupališť, hasičských nádrží, rybníků, rekreačních středisek a stanových táborů na Jičínku představí letní výstava s názvem *Rozmarné léto na Jičínku*. Výstava se pokusí popsat po této stránce jednotlivé oblasti bývalého jičínského okresu: Jičínsko, Sobotecko, Hořícko, Libáňsko, Kopidlensko, Novopacko a Bělohradsko. Textová část vychází z archiválií SOkA Jičín, kompletně zpracovaného dobového tisku, podstatné části regionálních periodik vycházejících po roce 1989 a vzpomínek pamětníků.

Archivní materiály velmi podrobně mapují historii jičínské plovárny. Jedná se přesně o plány městského inženýra Bedřicha Peka a ing. arch. Čenka Musila, účty Antonína Holečka, materiály týkající se vybavení plovárny a jejich plavčích mistrů apod. Jako dlouhá nit se historií jičínské plovárny táhl problém s koupáním vojska, se zřízením vojenské plovárny nebo plenty kolem vojenského koupadla.

Archivní materiál k jiným místům je velmi skromný. Významná část výstavy bude věnována i hořícké plovárně na Dachovech nebo bělohradským rybníkům Pardoubek a Hluboký. K Prachovským skalám neodmyslitelně patří koupaliště Pelíšek, ke kterému se dochoval celý soubor snímků zachycujících jeho vznik. Nemohou tady chybět 70. a 80. léta 20. století

Pozvánka na výstavu:
Manang po třiceti letech

Nové přírůstky:
Plakát Laurin a Klement

Ze sbírek:
Kostěný hřebec ze Žeretic

Osobnost:
Profesor František Sitenský

a oblíbená rekreační střediska Jinolice, Jahodnice, Prachovské skály, Rekreční a pionýrské středisko ROH n. p. LIAZ Rýnovice pod hradem Pařez v Prachovských skalách a Rekreční středisko a dětský tábor koncernového podniku Jablonecké sklárny v Ostružně.

Svou zajímavou historii mají i jiné plovárny regionu jako Stará Paka, Pecka, Kopidlo, Libáň, Mladějov, Miletín, Milovice apod. Velmi komplikovaná byla situace v Nové Pace, kde chvíli existovalo koupadlo ve Zlámaninách či na Pivovarském rybníce, poté město podporovalo jako své koupaliště plovárnu v Heřmanicích a nakonec se radní přiklonili k podpoře plovárny staropacké. Výstavu samozřejmě doplní dobové snímky ze sbírky RMaG v Jičíně, pohlednice ze sbírky Ing. Karla Čermáka a další fotografie, pohlednice a trojrozměrné předměty soukromých sběratelů i muzeí. K výstavě vyjde publikace, která zachytí problematiku v ucelené podobě i s řadou plánů, dobových snímků a písemností.

Mgr. Hana Fajstauerová
historička

Pozvánka na výstavu: Šlápněte do pedálů!

Letní výstava s názvem „Šlápněte do pedálů!“ přiblíží návštěvníkům galerie rozvoj cyklistiky v českých zemích, historii klubů velopedistů, výrobců a prodejců kol, cyklistických akcí a závodů. Představeny budou kluby velopedistů na území bývalého okresu Jičín (Jičín, Nová Paka, Hořice ad.), ale také pražský Klub českých velopedistů, který již v srpnu 1883 uspořádal první cyklistické závody a Česká ústřední jednota velopedistů, která vydávala od roku 1884 časopis *Cyklista*.

Významné místo v dějinách české cyklistiky patří Hořicím, kde v roce 1867 bylo pravděpodobně zhotoveno první jízdní kolo v Čechách (autor Josef Pechánek ml.), Klub českých velopedistů zde byl ustaven 23. srpna 1900. První valná hromada jičínského klubu velopedistů se uskutečnila již dne 15. října 1887 a do svého čela si klub zvolil Antonína Knotka. Klub velopedistů v Nové Pace byl založen koncem 80. let 19. století. Výstava představí také výrobce kol: Laurin a Klement Mladá Boleslav, Česká Zbrojovka Strakonice, Baťa, Kohoutova továrna v Praze a továrna Premier v Chebu, továrna ES—KA, Achilles, Stadion. Výrobou kol se začali zabývat také menší výrobci na Jičínsku, mezi ně patří např. Jan Mendík, který vyráběl kola v Holíně a následně v Jičíně, Josef Kašpárek, který mj. kola opravoval a provozoval „odbornou dílnu“, dále František Haliř, výrobce kol, ale také výhradní zástupce pro kola Premier, mimo to také provozoval půjčovnu kol. Nesmíme zapomenout ani na Evžena Fuchse, známého závodníka, který v Jičíně místo střížního zboží začal prodávat kola. Výstava představí také novější cyklistické spolky: klub při firmě Cykloservis Souček, SK Sagita Jičín, VELOMAT Jičín ad.

Texty k výstavě vycházejí z archiválií SOKA Jičín, z dobového tisku, ze vzpomínek pamětníků a jičínských sběratelů. Archivní materiály mapují činnost

jednotlivých klubů velopedistů, jejich vznik, pořádání a účast na závodech, zřízení jízdních řádů pro cyklisty, ceny jízdních kol. Dobový tisk zaznamenal aktuální zprávy o činnosti spolku, inzeráty výrobců kol a doplňků, ale také např. informace o nehodách a krádežích kol. Celou výstavu doplní dobové snímky ze sbírky RMaG v Jičíně, pohlednice ze soukromé sbírky Ing. Karla Čermáka a další sbírky fotografií, písemností a trojrozměrných předmětů z Národního technického muzea, muzea v Nové Pace a Hořicích, muzea Škoda Mladá Boleslav a také od soukromých sběratelů. Výstava s názvem „Šlápněte do pedálů!“ bude probíhat v prostorách zámecké galerie v období od 28. května do 28. září 2014.

Jana Kořínková
správce sbírek

Pozvánka na výstavu: Manang po třiceti letech

V období od 4. 4. do 18. 5. 2014 se v zámecké galerii představí výstava dvou známých českých fotografů, Zdeňka a Michala Thomových.

Autoři:

Zdeněk Thoma (*1938) je známý český fotograf, publicista a cestovatel. Cestovatelským a fotografickým osudem se mu stala čarokrásná, životem kypící Asie, kde strávil přes sedm let života. Napsal čtyři cestopisy a vytvořil řadu obrazových publikací.

Michal Thoma (*1979) je fotograf a publicista. Řada jeho reportáží z cest po Asii byla uveřejněna v českých geografických časopisech. Fotografemi i texty přispěl do celé řady knih.

Ojedinelý výstavní soubor třicet let starých a současných srovnávacích fotografií z Nepálu ukazuje, jak se z odlehle a zaostalé himálajské vesnice Manang stalo významné turistické centrum a jak tato změna ovlivnila životy místních obyvatel. Na podzim roku 1979 navštívil fotograf Zdeněk Thoma v himálajském království Nepál jako jeden z prvních cizinců odlehle horskou vesnici Manang ležící na úpatí třinácté nejvyšší hory světa Annapúrny. Několik dní zde fotografoval impozantní himálajskou krajinu a dokumentoval život místních obyvatel. Z řady snímků později vytvořil výstavní soubor „Vesnice ve stínu Annapúrny“, který vidělo tisíce lidí v mnoha muzeích a výstavních síních v Česku i na Slovensku.

Téměř o 30 let později, na jaře 2008, se do Manangu vypravil i fotografův syn Michal. Nesl s sebou silný svazek otcových historických fotografií se záměrem nalézt lidi na snímcích a zdokumentovat změnu, ke které ve vesnici došlo. Spontánní a přátelská odezva obyvatel Manangu, kteří z tehdejší doby neměli žádné vlastní fotografie, byla po návratu impulzem k vytvoření výstavního souboru 60 srovnávacích fotografií. Vznikla také myšlenka donést tuto výstavu do Manangu.

V listopadu 2010 byly fotografie vystaveny v Praze, v prosinci v nepálském Káthmándú u příležitosti Káthmánského mezinárodního filmového festivalu horských filmů (KIMFF). V březnu 2011 přiletěli oba autoři do Nepálu a po náročném pochodu horským terénem začátkem dubna dorazili do Manangu.

Slavnostní zahájení výstavy proběhlo za účasti téměř celé vesnice. Během ní docházelo k dojemným, vzrušujícím i veselým scénám, když lidé na třicet let starých fotografiích poznávali své blízké, vykládali, co se s kým za ta léta stalo, a někdy objevili i sami sebe.

Během pobytu ve vesnici se autorům podařilo najít další osoby ze starých fotografií a udělat řadu rozhovorů. Fotografický soubor věnovali místnímu Muzeu manangské kultury jako trvalou expozici. Po návratu oba autoři sestavili novou kolekci obsahující 80 velkoformátových snímků, která teď putuje Českou republikou a právě tento soubor se představuje v galerii jičínského muzea. Celá výstava je doplněna výběrem fotografií ze souboru Doteky himálajského větru, který vznikl v letech 1991–1998. **Ve čtvrtek 15. května se bude konat od 15 hodin komentovaná prohlídka výstavy za účasti obou autorů.**

podle podkladů Z. a T. Thomových Jarmila Hakenová
galeristka

Pozvánka na výstavu: Drátenictví – včera a dnes

Za starých časů se říkávalo, jak se ve vsi objevil dráteník, přišlo jaro. Právě v tomto čase, před svátky jara, před Velikonocemi, uspořádalo Regionální muzeum a galerie v Jičíně výstavu spojenou s tímto starým řemeslem. Výstava představí minulost drátenictví, ale také současnost tohoto tradičního řemesla.

Výstava „Drátenictví – včera a dnes“ bude otevřena od 11. dubna a vznikla ve spolupráci s Cechem česko – moravských uměleckých dráteníků a především s cechmistryní RNDr. Hanou Maříkovou.

U nás v Čechách bývalo drátenictví spíše opomíjené, ale na Slovensku mělo svoji bohatou tradici. Dnes se po mnoha letech u nás stalo uznávaným plnohodnotným uměleckým řemeslem a dokonce velice populárním. Cech dráteníků čítá celkem na 50 členů, kdy se stále rozrůstá a vzniká spolupráce s mnoha dalšími profesionály či jenom amatéry. Drátenictví

dostává mnoho jiných podob a témat, oblíbené jsou především šperky a dekorativní či užitkové předměty, které budou zastoupeny i na připravované výstavě. Svůj původ a smysl ale stále toto řemeslo neztrácí a díky šikovným rukám dráteníků a drátenic se opravují staré hrnce, džbány a předměty, ke kterým mají lidé osobní vztah a touží si je uchovat v neporušeném stavu.

Výstava, která bude zahájena slavnostní vernisáží 10. 4. za přítomnosti některých členů cechu a potrvá do 1. 6. 2014, je ukázkou mnoha nápadů a inspirací pro tvořivé ruce. V úterý 15. 4. od 17 hodin proběhne přednáška cechmistryně RNDr. Hany Maříkové s Ing. Danou Cerhanovou, spojená s tvůrčí dílnou.

Jarmila Hakenová
galeristka

Drátenictví v minulosti

Znalost výroby drátu a jeho používání provází lidstvo již od pravěku. Na našem území jsou nejstarší nálezy drátků vyrobených z mědi, bronzu, zlata či stříbra datovány do doby bronzové. V době železné se objevuje také výroba drátu železného. Pro náročnost výroby byl v pravěku drát používaný především na výrobu šperků a rozmanitých ozdob určených pro nejvyšší postavené členy společnosti, výzdobu zbraní pomocí techniky tauzie, kultovní předměty a votivní dary. Významně se uplatnil také při výrobě zbroje. Je však zajímavé, že i v pravěku se drát používal k opravám poškozených nádob, jako předstupeň nám známého drátenického umění.

Dráteníky bývali označováni kováři, kteří se specializovali na vyrábění drátu technikou protahování rozžhavených tyčí z různých kovů otvorem v ocelové desce, tzv. drátotahem či pluhovací stolicí. V českých zemích jsou tito specializovaní řemeslníci doloženi již ve 14. století. Řemeslo však začalo zanikat již ve století 17., s rozvojem železárenských manufaktur a následně průmyslové výroby.

Kromě toho byli od 18. století dráteníky označováni také podomní vandrovníci, kteří se živili opravou nebo zpevňováním nádob drátem a výrobou a prodejem drátěných a plechových výrobků. Tito dráteníci pocházeli ze Slovenska z oblasti Kysuc (okolí Žiliny), odkud pocházeli povozníci přepravující železnou rudu na severovýchodní Moravu a do Slezska a železářské výrobky do Uher. Tito povozníci se v 18. a na počátku 19. století podíleli také na pomocných pracích ve frydlantské železárně, kde přišli do styku s výrobou drátu a drátěných předmětů a podnítili tak vznik drátenického řemesla v okolí Čadci, Žiliny a Povážské Bystrice.

Nejstarší zmínka o drátenicích na Kysucích pochází z roku 1714. Řemeslo provozovali vandrovně v zemích rakouské monarchie, v dalších evropských zemích a posléze i za oceánem v USA. V českých zemích působilo přibližně 1000 osob ročně. Kolem roku 1918 omezila tovární výroba plechového nádobí drátenickou produkci. Dráteníci tak museli přizpůsobit technologii na opravy tohoto nádobí. Vedlejší produkcí v této době byly formičky a vykrajovátka na vánoční cukroví, lopatky na uhlí, struhadla, plechy na pečení ad. Sociální podmínky dráteníků bývaly velice špatné. Bývali považováni za chudáky a zakázky pro ně se staly dobročinným skutkem.

Při drátování používali řemeslníci měkký železný drát a jednoduché nářadí (kladivo, kleště, šídlo), které spolu s drátem a výrobky přenášeli v dřevěné krosně na zádech. Nejstarší technikou opravy prasklé nádoby bylo tzv. haftování, kdy se kolem praskliny vyvrtaly otvory, jimiž se protahovaly kousky drátu a stahovaly. 19. století pak přineslo techniku drátěné sítě obepínající celou nádobu. Kromě poškozených nádob bývaly drátovány také nádoby nepoškozené, u kterých tak byla zvyšována jejich pevnost

a odolnost. K další produkci dráteníků patřily cedníky, síta, lžičníky, věšáky, podložky pod žehličky a nádoby, pasti na myši, klíčky pro ptáky, lustry a jiné dekorativní předměty.

V českých zemích drátenictví zcela zaniklo kolem roku 1960. Na Slovensku znalost techniky udržovalo jen pár pamětníků. Oživení řemesla nastalo teprve na konci 20. století nejprve na Slovensku a posléze i v českých zemích v podobě řemeslné, umělecké i amatérské.

Mgr. Hana Macháčková
etnografka

Nové přírůstky: Plakát Laurin & Klement, Sbírka písemností a tiskovin

Sbírka písemností a tiskovin RMaG v Jičíně obsahuje položky regionální a celostátní. Jsou zde zastoupeny pozvánky a plakáty na kulturní akce, doprovodný materiál ke komunálním a parlamentním volbám, materiál k 1. a 2. světové válce (potravinové lístky, vyhlášky), písemnosti, které se vztahují k podnikům v regionu, písemnosti a novinový materiál k roku 1968, 1989, materiál týkající se jičínských škol (vysvědčení, pozvánky na maturitní ples, plakáty na večírky gymnázia, tovaryšské a výuční listy), tiskoviny k Výstavnímu trhu Českého ráje v r. 1933. Významným souborem je také pozůstalost jičínského fotografa Antonína Brožka, kterou muzeum zakoupilo v roce 2006. Kromě fotografií obsahovala pozůstalost také písemnosti osobní povahy a písemnosti týkající se fotografické živnosti. V prosinci roku 2013 byl do sbírky věnován plakát firmy Laurin & Klement: **Továrna velocipedů SLAVIA, Mladá Boleslav**. Pánové Václav Klement (16. 10. 1868 – 13. 8. 1938) a Václav Laurin (27. 9. 1865 – 4. 12. 1930) začali od roku 1896 vyrábět v Mladé Boleslavi jízdní kola. Dlouho zvažovali pojmenování svých kol a později se shodli na názvu *Slavia*. Na svá kola poskytovali 2 letou záruku a na pláště 1 rok, což bylo v té době velice výjimečné.

Jedním z důvodů, které přiměly Václava Klementa k rozhodnutí zříditi vlastní výrobu kol, byla odpověď na jeho dopis zasláný v červenci 1894 do ústecké filiálky německé firmy Seidel und Naumann. Klement ve svém česky psaném dopise žádal firmu, aby mu zde opravili kolo Germania, „... u níž pohnulo se hnací ozubené kolo a to tak, že nejede rovně, nýbrž řetěz se každou chvílí vysmekne...“. Za několik dní mu byl česky psaný dopis vrácen s tužkou psanou poznámkou – „*Chcete-li od nás odpověď, požadujeme Vaše sdělení v nám srozumitelném jazyce*“. Na základě této zkušenosti se „mladoboleslavský kupec“ Václav Klement rozhodl opravovat, montovat a jednou snad i vyrábět kola vlastní.

Jana Kořínková
správce sbírek

Ze sbírek: Kostěný hřeben z hrobové výbavy mladého muže ze Žeretic

Na jaře roku 1943 došlo k mimořádné události. Nedaleko Žeretic, poblíž toku Cidlina, asi 1 kilometr severně od obce, byl při těžbě písku objeven kostrový hrob. Vynikající zprávu o tomto nálezu nám podává Josef Dyk, stavitel z Nové Paky, který v dopise adresovaném tehdejšímu Archeologickému ústavu v Praze uvádí, že kostra byla nalezena v obdélné hrobové jámě hluboké 120 cm. Nebožtík byl uložen do hrobu na záda v natažené poloze s rukama v klíně. Tělo bylo orientováno ke světovým stranám tak, že hlava směřovala k severu. U hrudníku byla nalezena bronzová spona na spinání oděvu a v blízkosti hlavy kostěný hřeben. Oba předměty se dochovaly v téměř neporušeném stavu. Nález právě těchto dvou předmětů vedl Josefa Dyka k úvaze, že pohřbenou osobou byla žena.

Dykova úvaha byla však vyvrácena v roce 1966, kdy byla kostra podrobena antropologickému výzkumu. Bylo zjištěno, že se jednalo o mladého urostlého muže, který zemřel patrně ve věku 17 let. Na svou dobu disponoval robustní a poměrně vysokou postavou. Úpony na kostech svědčí o mohutně vyvinutém svalstvu, které nabylo v důsledku namáhavé fyzické činnosti. Fyzická zátěž mladíka nebyla rozhodně jednostranná, neboť zaměstnávala svalstvo trupu, dolních i horních končetin. Mýlnému předpokladu Josefa Dyka se nelze divit, jelikož nádherně zdobený hřeben je nositelem symbolických aspektů, které jsou typické spíše pro ženy. Tento názor byl jistě podpořen druhým předmětem hrobové výbavy – bronzovou sponou, ačkoliv výška postavy pohřbeného jedince dosahovala 170 cm.

Hřeben, který měří na šířku 12,7 cm a na výšku 6,5 cm, je zdobený dvěma řadami soustředných kroužků podél obloukového obvodu. Horní řada sestává z větších kroužků se středovým důlkem a spodní z menších, taktéž

s důlkem. Na zubatou část hřebenu bylo použito osm k sobě přiložených ozubených destiček, ke kterým jsou přinýtované boční destičky zdobené kroužky. Hrob mladíka s hřebenem a se sponou náleží mladší době římské, tj. období cca 150–350 po Kr. Jsem přesvědčen, že urostlý, bezvadně upravený mladík by padl do oka i dnešním dívkám.

Mgr. Radek Novák
archeolog

Oxalátování

Čtvrtou pasivační metodou povrchové ochrany železných sbírkových předmětů před vlivy vnějšího prostředí je oxalátování. Při této metodě se využívá účinků kyseliny šťavelové (C₂H₂O₄), která je známá také jako jetelová sůl. Kyselina šťavelová je obsažena prakticky v každém ovoci a zelenině, kde způsobuje jejich kyselost. Ve větším množství je obsažena ve šťavelu a šťovíku, najdeme ji však třeba i v jahodách. Její soli se nazývají šťavelany nebo oxaláty, odtud tedy oxalátování.

Oxalátové roztoky vytváří na povrchu kovů anorganický nekovový porézní povlak zeleno-hnědé až černé barvy (hydrát šťavelanu železa [Fe (CO₂)₂.2H₂O]). Oxalátové povlaky jsou vytvářeny podobně jako povlaky fosfátové, tedy ponorem v lázních, nebo nanášením roztoku na povrch předmětu nátěrem či postříkem. Lázeň, jejíž pracovní teplota se blíží varu vody (88–95 °C), musí vždy obsahovat kyselinu šťavelovou, která způsobuje počáteční korozní napadení povrchu kovu spojené s vytvářením povlaku. Často se používají fosfátovací lázně s obsahem kyseliny šťavelové, kdy na povrchu kovových předmětů vzniká oxalátofosfátová vrstva. Působení oxalátovací lázně je možné, podobně jako u lázně fosfátovací, urychlit pomocí různých přísad – oxidačních urychlovačů (chlореčnanů, dusitanů a dusičnanů). Při užití urychlovačů lze pracovat i při teplotách okolo 55 °C. Ačkoliv mají oxalátové povlaky velmi dobré pasivační účinky, nevýhodou zůstává jejich menší odolnost vůči zásadám a kyselinám, jejich působením jsou rychle rozpouštěny nebo dokonce rovnou rozkládány. Proto se tato metoda využívá v kombinaci s dalšími technikami (např. chromátováním), které původní účinky oxalátových povlaků zvýrazní. Nutná je vždy konečná povrchová úprava vhodným konzervačním přípravkem.

Mgr. Hana Macháčková
etnografka
Miroslav Novohradský
konzervátor kovů

Z knihovny: František Cyril Kampelík

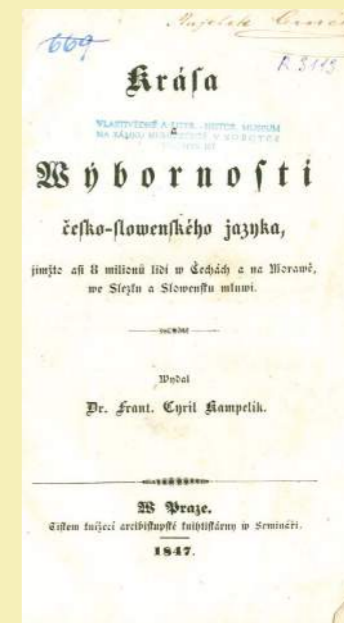
František Cyril Kampelík se narodil 28. června 1805 v Syřenově, severovýchodně od Jičína, kam se jeho rodiče přistěhovali z Konecchlumí. Jeho otec byl svobodný mlynář, po Františkově narození mlynařil v řadě obcí na Jičínsku – Tužín, Železnice, Konecchlumí, Březka, Lužany, Robousy atd. V letech 1813–1818 studoval Kampelík na škole v Jičíně, poté na zdejším gymnáziu, kde od roku 1820 působil František Šír, který se stal jeho učitelem ve vyšších, tzv. humanitních, třídách. Po neúspěšné snaze uchytit se ve Vídni v letech 1824–1825 se Kampelík domů vrátil zcela fyzicky

a psychicky vyčerpan. Roku 1828 se rodina trvale usadila v Bilsku u Kopidlna a o rok později se zapsal na brněnském filozofickém ústavu, kde ale již o dva roky později svá studia především z finančních důvodů ukončil a vstoupil do brněnského bohosloveckého semináře. V říjnu 1836 se Kampelík vydal do Vídně znovu a začal zde studovat medicínu.

Na počátku 40. let 19. století se Kampelík dostal do konfliktu s vídeňskou policií. Důvodem byl pokus Uffo Daniela Horna a Františka Zacha založit tajný český spolek. Po návratu z vyšetřovací vazby, kde pobyl 19 týdnů, se ocitl v tíživé osobní situaci. Byl stále pod policejním dohledem a musel také opustit místo vychovatele v rodině G. T. Meglického.

Roku 1842 vydal dvě práce věnované českému jazyku – „*Čechoslovan, čili národní jazyk v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a Slovensku*“, v jehož druhé části byla systematicky vyložena česká gramatika, kterou také v témže roce samostatně vydal.

Dne 5. 8. 1843 byl Kampelík promován na doktora veškerého lékařství. Kampelík je úzce spojen s událostmi v roce 1848. Památné shromáždění dne 11. 3. 1848, kterým bylo zahájeno petiční hnutí, se konalo podle jeho návrhu ve Svatováclavských lázních. S peticí odjela česká deputace do Vídně dne 19. 3. 1848. V této souvislosti vydal Kampelík česko-německý leták „*S Bohem! Na cestu do Vídně, slavnému vyslanstvu Koruny české*“. Události roku 1848 měly velmi rychlý spád a Kampelík stál v této době v popředí národních snah.

Během pobytu ve východních Čechách na přelomu roku 1848 a 1849 se snažil podporovat zakládání spolku Slovanští lípa i na venkově. Nejprve vešel do styku se Slovanští lípou v Jičíně založenou na podzim 1848, která byla jedinou organizací tohoto typu na konci roku 1848 ve východních Čechách. V únoru 1849 vznikla díky Kampelíkovi pobočka Slovanští lípy v Nové Pace. Navštívil přes dvacet měst, městeček a obcí, také mj. Pecku a Lázně Bělohrad, Hořice a Nechanice, kde rovněž podporoval založení Slovanští lípy. Nakonec vedla jeho cesta do Hradce Králové.

Po pádu Bachova absolutismu roku 1859 se změnil i Kampelíkův život. Na počátku 60. let obrátil zcela svůj zájem k organizátorské a hospodářsko – osvětové činnosti. O záloženských a úvěrních spolkách se koncem padesátých let 19. století často hovořilo na schůzích hospodářských spolků. K tomuto tématu vydal Kampelík vlastním nákladem pojednání „*Spořitelny po farských kollaturách orbě, řemeslu ze svízele pomohou*“, kde se vracel k myšlence svépomocných úvěrních spolků.

Na jaře roku 1861 se s rodinou přestěhoval do Kuklen, kde se uplatnil v Hospodářské jednotě pro Královéhradecký kraj, ve které působil od roku 1862 jako jednatel.

Dne 8. června 1872 František Cyril Kampelík zemřel. O tři dny později se konal pohřeb, na kterém jej naposledy doprovodily zástupy obyvatel z Kuklen, ale i z řady obcí celých východních Čech.

Kampelíkovo jméno je spojeno s venkovskými spořitelními spolky, ačkoliv byly organizované podle Reiffeisenova vzoru. Právě v době, kdy F. C. Kampelík vydal svoji brožuru o „kollaturních spořitelních“, založil v Hedesdorfu v Německu národohospodář a jeden z předních průkopníků družstevnictví Friedrich Wilhelm Reiffeisen družstvo pro zaopatření levného úvěru. Reiffeisen podobně jako Kampelík pomýšlel na záložny pro malé venkovské

obvody, případně pro obce, přičemž členové těchto úvěrních družstevních spolků přebírali za uložené vklady a poskytnuté zápůjčky neomezené ručení. Po vzoru prvního úvěrního družstva v Hedesdorfu vznikaly záhy další záloženské spolky v Porýní a odtud se pak velmi rychle rozšířily nejen po celém Německu, ale také do Itálie, Francie, Švýcarska, Solnohradska, Dolního Rakouska a po roce 1886 se objevily i na Moravě.

Zakladatelé drobného venkovského peněžnictví v Čechách si uvědomovali blízkou podobnost Reiffeisenova systému, z něhož vycházeli, s původními Kampelíkovými návrhy, a proto také České družstevní ústředí určilo pro venkovské spořitelní spolky název **kampeličky**.

Mgr. Hana Fajstauerová
historička

Osobnost: Profesor František Sitenský

V letošním roce uplyne 90 let od smrti méně známého, ale ve svém oboru významného, jičínského rodáka Františka Sitenského. František Sitenský se narodil 2. 11. 1851 v Jičíně. Po absolvování Lepařova gymnázia odešel studovat teologii do Hradce Králové. Té ale po dvou letech zanechal a přešel na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. V té době nebyla ještě oddělena fakulta přírodovědecká od filozofické, takže není překvapující, že František Sitenský zakončil v roce 1875 pražskou filosofii „státními zkouškami přírodovědnými“. Dalších pět let Sitenský pracoval jako asistent profesora Ladislava Čelakovského v botanickém oddělení Národního muzea nazývaného v té době Muzeum Království českého. Krátce asistoval i profesoru Bořickému na oddělení mineralogie a petrologie. Od roku 1880 se začíná rozvíjet jeho kariéra pedagogická: 1880 – suplent botaniky na České vysoké škole technické a suplent na 1. státní reálce a vyšším gymnáziu v Praze, 1882 – profesor přírodních nauk na Vyšším hospodářském ústavě v Táboře, od 1887 – zemský inspektor hospodářského vyučování v Království Českém.

Termíny technická vysoká škola a hospodářské vyučování nám možná nezapadá do sounáležitosti s přírodovědným vzděláním prof. Sitenského, ale musíme si uvědomit, že termín hospodářské odpovídá dnešnímu ze-

mědělské a Zemědělská univerzita vznikla až po první světové válce. Do té doby se zemědělské a lesnické obory přednášely na České vysoké škole technické v Praze (dnešním ČVÚT). A oblast zemědělství byla i hlavním zájmem prof. Sitenského, ve které v dalších letech vynikl a které věnoval i další studium na univerzitě v Halle. I v zahraničí je znám především svým studiem rašelinišť, a to jak po stránce botanické, tak i chemické a geologické (díla: Výsledky botanického rozboru některých českých vrstev rašelinných, Zprávy Kr. čes. spol. nauk, 1885; O rašelinách českých, Arch. pro přírodověd. prozkoumání Čech, 1886).

Pěstování kulturních plodin se začal věnovat v době svého působení v Táboře. Založil zde výzkumnou stanici, kde se on sám i jeho kolegové věnovali výzkumu cukrovky (První zpráva o pokusech s pěstováním různých odrůd cukrovky v Čechách, České listy hospodářské, roč. II., 1894), brambor (Pokusy s různými odrůdami brambor ve příčině zjištění jejich škrobnatosti, konané na pokusném poli hospodářsko-botanické stanice v Táboře r. 1897, Tábor, 1898), nebo konopí setého (O poměrech pohlaví při konopí Cannabis sativa L., Věstník Kr. čes. spol. nauk, 1889). Napsal i řadu článků zaměřených na důležitost výzkumu v oblasti pěstování plodin (O důležitosti a nutné potřebě řádné zkušební stanice, jakož i o tom, jak by zkušebnictví sloužiti měly některé naše ústavy hospodářské, Praha, 1891, Polní hospodářství v král. Českém v době panování J. V. císaře Fr. Josefa, Pamětní spis vydaný k jubileu 50leté vlády J. V. císaře a krále, Vídeň, 1901) nebo na choroby rostlin (Phytopathologické poznámky, Věstník Kr. č. spol. nauk, 1896). Profesor Sitenský dále redigoval České listy hospodářské. Byl hlavním redaktorem Naučného slovníku hospodářského a přispěvatelem Ottova slovníku naučného.

Za zásluhy v oblasti vzdělávání i za občanské zásluhy byl odměněn řadou ocenění: Stříbrná medaile Lorenzova, Řád železné koruny III. třídy, Komandérský kříž kníž. bulhar. národního řádu, Komandérský kříž II. třídy švédského řádu Vasova.

František Sitenský zemřel 8. srpna 1924 v Praze. Mimo zmínky v Ottově slovníku naučném nalezneme o profesoru Sitenském jen málo informací. Bez nadsázky ale můžeme říci, že byl průkopníkem vědy v oblasti zemědělské výroby.

Mgr. Petra Zíková
přírodovědkyně

Jičín včera a dnes: Dům č. 94

Jičín byl od roku 1784 sídlem krajského úřadu, který v letech 1785–1812 sídlil v domě č. 94. V polovině května 1772 podal bydžovský krajský hejtman

František Sádlo z Vražného guberniu návrh na přeložení sídla úřadu z Nového Bydžova do municipálního Jičína (šlo o hospodářsky silné město s rozvinutou samosprávou a zvláštními privilegii). Tento návrh nebyl dlouhou dobu uskutečněn. Sám císař Josef II. se dal za svého pobytu v Jaroměři informovat o této otázce a výsledkem byl list z 27. září 1784 nejvyššímu purkrabímu, v němž nařizuje, aby byl krajský úřad přeložen z N. Bydžova do Jičína, jenž má lepší spojení s hornatou částí kraje.

Guberniálním rozhodnutím z 5. října 1784 bylo nařizováno, aby se krajský úřad se vším úřednictvem a registraturou přestěhoval do Jičína. Jak hejtman, tak i úředníci byli nejprve provizorně ubytováni na zámku, následujícího roku již krajský úřad sídlil v čp. 94. Prostorová tiseň vedla ale k zazdění podloubí mezi třemi pilíři. V roce 1812 přesídlil krajský úřad do čp. 24 za kostelem sv. Ignáce (bývalý seminář). K obnovení původního stavu u čp. 94 došlo až v roce 1936. Na přiloženém snímku vidíte obchod uzenáře Adolfa Holana se zazděnou podsíní v čp. 94, foto Alois Podlipný, prosinec 1935. Zcela vpravo stojí jičínský pekař a písmák František Filip.

Mgr. Hana Fajstauerová
historička

Nález neolitických objektů na k. ú. Třebovětice

K jihu orientovaný mírný svah hořického hřbetu je, zejména v trojúhelníku tvořeném obcemi Jeřice – Cerekvice – Votuz, znám svým osídlením v mladší době kamenné (neolitu) a to lidmi s kulturou lineární keramiky (5500–5000 př. n. l.) a na ní navazující kulturou s keramikou vypíchanou (5000–4300 př. n. l.).

V srpnu 2013 pracovníci Vodohospodářské a obchodní společnosti Jičín opravovali potrubí výtlačku k vodojemu v Třebovětích, blízko místa zvaného „Na bahně“. Při kontrole staveniště archeologem našeho muzea bylo zjištěno narušení neolitických objektů, které se projevovaly jako černé zahloubené objekty v profilu výkopu. Pro předběžnou analýzu situace bylo ze začištěného profilu výkopu získáno několik kusů mazanice (vypálené hlíny) a střepů. Po dohodě s investorem bylo přistoupeno k záchrannému archeologickému výzkumu, při kterém byly prokopy pouze objekty přímo narušené stavbou vodovodu. Pro relativně malý rozsah výzkumu nebyly zachyceny pozůstatky typických neolitických dlouhých domů, ale pouze další sídlištní objekty, jako jsou do země zapuštěná obilná síla se stěnami omazanými vypálenou hlínou a tzv. odpadní jámy. Celkově bylo zkoumáno sedm objektů. Výplň obou typů těchto objektů byla bohatá na nálezy. Bylo získáno velké množství mazanice, pískovcových kvádrů (snad sloužících k dobrušování kamenných nástrojů – viz níže), zlomků keramiky a kamenných nástrojů či jejich polotovarů. Podle nálezů patřily všechny objekty kultuře s lineární keramikou. Střepy patřící kultuře s keramikou vypíchanou byly nalezeny jen v několika zlomcích a to mimo samotné zahloubené objekty. Zvláštností nálezové situace bylo dochování tzv. „kulturní vrstvy“, tedy vrstvy půdy s neolitickými nálezy v podomíči, která tvořila v neolitu povrch sídliště. Obvykle bývá tato vrstva zcela odorána a dochovány zůstávají pouze objekty zahloubené do podloží.

Pro přesnější datování neolitických nálezových situací bývá zpravidla užíváno analýzy keramiky. V případě třebovětických vykopávek bylo předběžně analyzováno 154 kusů keramiky o celkové hmotnosti přesahující 3 kilogramy. Kromě jiných údajů byl vyhodnocen rytý výzdobný styl, který byl přítomný na 34 zlomcích. Výzdobné prvky (zejména typické voluty a důlky) a styly (kombinace výzdobných prvků) ukazují na to, že odkryté objekty můžeme datovat ke konci starého stupně kultury s lineární keramikou, tedy přibližně k 5400/5300 př. n. l. Intenzitu místního osídlení dále dokresluje například vykopávky Muzea východních Čech v Hradci

Králové, které proběhly v sezónách 1985–1987 v katastru obce Cerekvice pod vedením v nedávné době zesnulého PhDr. Jiřího Kalfersta. Mimořádným nálezem zde byla dutá hliněná plastika zobrazující vepře s doširoka rozveřenou tlamou o velikosti 15 x 6 cm, patřící do kultury s vypíchanou keramikou (viz Zpravodaj Krajského muzea Východních Čech XV/1–1988). Četné nálezy kamenné broušené industrie uvádí z katastru obce Jeřic Slavomil Venc (Památky archeologické LXVI/1–1975). Venc popisuje hromadný nález pěti kamenných nástrojů, tzv. kopytovitých klínů, sloužících k opracování dřeva, který učinil náhodně zemědělský pracovník. Ani jeden z tehdy nalezených „břidlicových“ nástrojů není dokončený. S. Venc tak usuzuje, s odkazem na několik dalších starších nálezů z lokality, na existenci místní zpracovatelské dílny kamenných nástrojů. V tomto kontextu je velmi zajímavý nález pocházející ze zde popisovaných současných vykopávek – polotovar nedovrhané sekerky, která dále existenci dílny potvrzuje. Zejména díky práci archeologů Jana Prostředníka (Muzeum Českého Ráje v Turnově) a Petra Šídy (Univerzita Hradec Králové, Západočeská univerzita v Plzni) můžeme říci, že surovina, ze které byly nástroje vyráběny – metabazit typu Jizerské hory – pochází z rozsáhlého těžebního areálu poblíž Jistebka, okr. Semily. Odtud byla ve formě velmi hrubě opracovaných jader budoucích nástrojů distribuována do značných vzdáleností (viz např. P. Šída-J. Prostředník: „Současný stav poznání neolitické těžby a zpracování metabazitu v Jizerských horách“, in PRÆHISTORICA XXIX/2011), kde byly nástroje dokončovány podle záměru jejich budoucích uživatelů pomocí dobrušování a velké pískovcové brusné kameny. V případě vyobrazeného polotovaru sekerky je dobře patrný tvar hrubě opracovaného jádra budoucího finálního výrobku i to, jaký postup byl při výrobě užíván: nejdříve byla hornina hrubě opracována, patrně již na místě těžby. Poté bylo, již na samotném sídlišti, přistoupeno k vyvrtání otvoru pro upevnění nástroje na násadu. Až v případě, že se tato činnost úspěšně zdařila, byla sekerka dobrušována a vyhlazena do požadovaného tvaru. Na obrázku vidíme, že dávný neolitik nasadil vrták (snad dutý kmínek bezu podsypávaný pískem, či vylepšený zasazenými drobnými pazourkovými korunkami) příliš ke kraji polotovaru, nebo se část materiálu během vrtání záhy odštípla a tak od svého záměru záhy upustil a „zmetek“ odhodil, aniž ho využil k jinému účelu. Sekerku patrně vrtal nositel kultury s vypíchanou keramikou. Jistotu ovšem nemáme, protože nález byl sebrán z již vybagrované hlíny. Zbylé dvě vyobrazené sekerky jsou jak typologicky, tak kontextuálně přiřaditelné kultuře s keramikou lineární.

Celkově provedený archeologický záchranný výzkum přispěl, přes svůj omezený rozsah, k prohloubení poznání života na neolitickém sídlišti ležícím v našem regionu a svou měrou přispívá i k poznání širší problematiky např. týkající se právě distribuce kamenné suroviny v pravěku. Dosud probíhající analýzy dochovaných pylů a zuhelnatělých zbytků rostlin a dřevin přinesou další důležité poznatky o přírodních podmínkách, které v neolitu panovaly, jakož i o míře, do jaké již tehdy zasahoval do krajiny člověk.

Mgr. Rudolf Havelka
archeolog

Výročí zavraždění Albrechta z Valdštejna

V letošním roce je to přesně 380 let, kdy byl v sobotu, před masopustní nedělí, dne 25. 2. 1634, v Pachelbelově domě na Dolním náměstí v Chebu zavražděn Albrecht z Valdštejna. Valdštejn je jednou z nejvýznamnějších, ale také nejkontroverznějších osobností spjatých s Jičínem.

Doba Albrechta z Valdštejna je spojena s obdobím třicetileté války a s počátky barokního umění u nás. V době, kdy v Evropě zuřila třicetiletá válka, kdy české země procházely hlubokou krizí, budoval generalismus císařských armád v Jičíně svou rezidenci. V čase největšího úpadku prožívalo město intenzivní rozkvět. Stalo se dokonalou ukázkou počátků raného baroka v našich zemích. Vedle významných staveb, výrazných italských umělců, řady neuskutečněných plánů je nutné vidět Valdštejna i v kontextu jiných událostí. Dlouhou dobu balancoval mezi dvěma tábory. Na jedné straně zůstává moravským stavovským plukovníkem, na druhé straně se nabídl, že naverbuje pro císaře na svůj náklad pluk valonských kyrysníků o 1000 mužích. Jmenování císařským plukovníkem obdržel v březnu 1619. Brzy na to se rozhodl přeběhnout se stavovským plukem na císařskou stranu. Zabil velícího důstojníka, zmocnil se stavovské pokladny a s menší částí pluku se mu podařilo uniknout do Vídně. Tento čin vyvolal všeobecné pobouření. Císař byl nucen vrátit pokladnu i pluk moravským stavům. Moravští stavové vyhlásili Valdštejna za pšance a zkonfiskovali jeho statky na Moravě, které získal sňatkem s Lukrécie Nekšovovou z Landeka. Tímto činem za sebou Valdštejn spálil všechny mosty a bezvýhradně spojil svůj osud s Habsburky.

Další z výrazných událostí, která umožnila Valdštejnovi jeho budoucí vytváření Frýdlanstského panství a zkupování majetků, bylo spojení s finančním konsorciem, kterému Ferdinand II. pronajal mincovní regál. Byla zahájena ražba tzv. dlouhé mince (1621–1623), která se projevila v soustavném zmenšování obsahu stříbra ražených mincí až o 90 %. Činnost konsorcia skončila státním úpadkem, tzv. kaladou, 23. prosince 1623. Již tímto způsobem se Valdštejn výrazně obohatil. Získával do zástavy nebo velmi levně zkupeval konfiskáty po popravených, vězňech a uprchlých nekatolících.

Dne 7. září 1623 povýšil císař Albrechta Václava Eusebia z Valdštejna a z Frýdlantu, plukovníka regimentu pěchoty a dvojnásobného regimentu jízdy, i s jeho prvorozeným synem, do knížecího stavu a dovolil mu užívat titulu knížete z Frýdlantu. Jeho vzestup byl korunován povýšením na vévodu 13. června 1625. Patentem z 25. července 1625 jmenoval císař Valdštejna generálem vojska vyslaného do říše. Odvoláním dosavadních generálů mu byla dána možnost, aby císař obsazoval nejvyšší velitelská místa v armádě podle Valdštejnovy vůle.

Již od roku 1629 kritizovali katoličtí kurfiřtové a příslušníci Katolické ligy velmi vysoké náklady na udržování pluku v říši, dále požadovali snížení válečných břemen, zákaz verbování dalších pluků a nakonec i okamžité odvolání vrchního velitele. Císař se nakonec podrobil. Dne 13. srpna 1630 oznámil katolickým kurfiřtům, že provede změnu v řízení armády s tím, že Valdštejn nesmí být poškozen na cti a majetku.

Do této doby také spadají zprávy o Valdštejnových stycích se švédským králem, které vycházejí z kontroverzní zprávy českého exulanta Jaroslava Sezimy Rašína z Rýzmburka, který byl tehdy ve švédských službách. Rašín se ucházel o omilostnění u císařského dvora, a tak v říjnu 1635 odevzdal zprávu vypovídající o Valdštejnových a Trčkových stycích s nepřítelem. Pánuje podezření, že Rašín napsal vše tak, aby to odpovídalo císařově snaze ospravedlnit Valdštejnovu vraždu. Tento text ještě doplnil císařská rada dr. Pricklmayer a konečnou verzi zhotovil Valdštejnův úhlavní nepřítel Vilém Slavata.

Už koncem října 1631 začal vlivem obrovských vojenských neúspěchů své armády císař s Valdštejnem vyjednávat, aby opět převzal generalát. Na konci roku 1631 tedy opět převzal vrchní velení nad habsburskými ozbrojenými silami. Koncem května 1632 začaly Valdštejnovy pluky postupně vytlačovat saskou armádu a již 25. května byla osvobozena Praha. V bitvě u Lützen, 16. 11. 1632, kde padl švédský král Gustav Adolf, zadržel poté Valdštejn definitivně švédskou ofenzivu a vrátil Habsburkům vojenskou iniciativu. Valdštejnův osud byl již ale v této době zpečetěn.

Počátkem roku 1634 byl Valdštejn zbaven vrchního velení. Císař jej označil za zrádce a spiklence a rozkázal jej co nejrychleji zatknout nebo zabít. Hlavním důvodem byla jeho údajná spolupráce s nepřátelskou stranou.

Mgr. Hana Fajstauerová
historička

Hurá, muzeum! Čtvrtletník Regionálního muzea a galerie v Jičíně

Vydává: Regionální muzeum a galerie v Jičíně, Valdštejnovo náměstí 1, 506 01 Jičín

tel.: +420 493 532 204, e-mail: muzeumhry@muzeumhry.cz, www.muzeumhry.cz

Odpovědný redaktor: Mgr. Martina Pajerová, tel.: +420 739 961 768

Grafické zpracování: Patricie Vokalová, Tisk: Střední škola propagační tvorby a polygrafie Velké Poříčí

Je-li Vám náš časopis sympatický, můžete si objednat jeho zaslání poštou.

Tohoto čísla by nevyzniklo, nebýt podpory Města Jičína. Uzávěrka tohoto čísla byla 21. března 2014.

